

RAQAMLI PLATFORMALAR VA YANGI BIZNES MODELLARI

Ibragimov G'anijon G'ayratovich

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Qo'shma ta'lim dasturlarini
muvoqlashtirish markazi boshlig'i – Innovatsion menejment
kafedrası dotsenti Phd, g.ibragimov@tsue.uz*

Muslima Normurodova Olimjon qizi

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Innovatsion menejment” kafedrası talabasi
Muslimanormurodova057@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli platformalar tushunchasi, ularning iqtisodiy tizimdagi roli hamda raqamli texnologiyalar ta'sirida shakllanayotgan yangi biznes modellari tahlil qilinadi. Raqamli platformalarning afzalliklari, muammolari va O'zbekiston sharoitida rivojlanish istiqbollari yoritib beriladi. Tadqiqot natijalari raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik faoliyatini samarali tashkil etish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli platformalar, biznes modellari, freemium modeli, on-demand modeli, abonent modeli

Аннотация: В данной статье анализируется понятие цифровых платформ, их роль в экономической системе, а также новые бизнес-модели, формирующиеся под воздействием цифровых технологий. Рассматриваются преимущества и проблемы цифровых платформ, а также перспективы их развития в условиях Узбекистана. Результаты исследования показывают важность эффективной организации предпринимательской деятельности в условиях цифровой экономики.

Ключевые слова: цифровые платформы, бизнес-модели, модель freemium, модель on-demand, абонентская модель.

Abstract: *This article analyzes the concept of digital platforms, their role in the economic system, as well as new business models emerging under the influence of digital technologies. The advantages and challenges of digital platforms and their development prospects in the context of Uzbekistan are examined. The research findings highlight the importance of effectively organizing entrepreneurial activities in the digital economy.*

Keywords: *digital platforms, business models, freemium model, on-demand model, subscription model.*

Zamonaviy iqtisodiyotning jadal rivojlanishi raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'liqdir. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi natijasida ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va savdo jarayonlari tubdan o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, raqamli platformalar va ularga asoslangan yangi biznes modellari global iqtisodiyotda yetakchi o'rinni egallamoqda. Ushbu jarayon an'anaviy biznes yuritish shakllarini yangilashga, bozor munosabatlarini soddalashtirishga va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

Raqamli platformalar tushunchasi va mazmuni. Raqamli platforma — bu internet va raqamli texnologiyalar yordamida turli ishtirokchilarni yagona virtual muhitda birlashtiruvchi tizim hisoblanadi. Bunda platforma mahsulot ishlab chiqarmaydi, balki ishlab chiqaruvchi va iste'molchi o'rtasida vositachilik vazifasini bajaradi. Raqamli platformalar ma'lumot almashish, savdo qilish, xizmat ko'rsatish va to'lovlarni amalga oshirish jarayonlarini tezlashtiradi.

Bugungi kunda Amazon, Google, Uber, Airbnb kabi global platformalar iqtisodiyotning turli sohalarida yetakchilik qilmoqda. O'zbekiston sharoitida esa Payme, Click, Uzum, OLX kabi platformalar keng qo'llanilmoqda.

Yangi biznes modellari tushunchasi. Raqamli iqtisodiyot rivoji natijasida an'anaviy biznes modellari o'rnini yangi, innovatsion biznes modellari egallamoqda. Yangi biznes modeli — bu daromad olish, qiymat yaratish va mijozlar bilan munosabatlarni tashkil etishning zamonaviy usulidir. Ushbu modellar asosan

raqamli platformalar asosida shakllanadi va past xarajat, yuqori tezlik hamda keng bozor qamrovi bilan ajralib turadi.

Raqamli platformalarga asoslangan biznes modellari. Hozirgi vaqtda quyidagi biznes modellari keng tarqalgan:

Birinchidan, platforma modeli. Bu modelda kompaniya sotuvchi va xaridorni bog'lovchi muhit yaratadi. Daromad asosan komissiya va reklama orqali olinadi. Misol sifatida Uber va Airbnb platformalarini keltirish mumkin.

Ikkinchidan, freemium modeli. Ushbu modelda asosiy xizmatlar bepul taqdim etiladi, qo'shimcha imkoniyatlar esa pullik hisoblanadi. Spotify va Canva ushbu modelning yorqin namunasidir.

Uchinchidan, abonent (subscription) modeli. Bu modelda foydalanuvchilar ma'lum muddat uchun muntazam to'lov amalga oshiradilar. Netflix va onlayn ta'lim platformalari bunga misol bo'la oladi.

To'rtinchidan, on-demand modeli, ya'ni talab bo'yicha xizmat ko'rsatish. Ushbu model mijozning real vaqt ehtiyojiga moslashgan holda xizmat ko'rsatishni nazarda tutadi.

Raqamli platformalarning afzalliklari. Raqamli platformalar bir qator ustunliklarga ega. Jumladan, ular xarajatlarni kamaytiradi, bozorga tez kirish imkonini beradi, geografik chegaralarni bartaraf etadi va innovatsiyalarni rag'batlantiradi. Bundan tashqari, platformalar orqali mijozlar bilan bevosita aloqa o'rnatish va ularning ehtiyojlarini tez aniqlash mumkin.

Muammolar va xavflar. Shu bilan birga, raqamli platformalar ayrim muammolarni ham keltirib chiqaradi. Jumladan, ma'lumotlar xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, kuchli raqobat va monopoliyalashuv xavfi mavjud. Shuningdek, an'anaviy biznes subyektlari uchun raqamli transformatsiyaga moslashish qiyinchiliklari yuzaga kelmoqda.

O'zbekiston sharoitida rivojlanish istiqbollari. O'zbekistonda raqamli platformalar rivoji davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Elektron tijorat,

fintex, onlayn xizmatlar va startaplar soni yildan-yilga ortib bormoqda. Bu esa yoshlar bandligini ta'minlash, tadbirkorlikni rivojlantirish va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga xizmat qilmoqda.

Raqamli platformalar ortida turgan algoritmlar — bu shunchaki kodlar to'plami emas, balki bizning xatti-harakatlarimizni tahlil qiluvchi va kelajakdagi qadamlarimizni bashorat qiluvchi «aqli tizimlar»dir. Ular platformaning monetizatsiyasini (daromadlilikini) ta'minlovchi asosiy vositadir.

Keling, ushbu algoritmlarning qanday ishlashi va maqolamiz uchun ularning qaysi sirlarini ochishimiz kerakligini ko'rib chiqamiz:

1. Shaxsiylashtirish (Personalization)

Algoritmlar sizning har bir «layk»ingiz, ko'rish vaqtingiz va hatto qidiruv tarixingizni kuzatib boradi. Ularning maqsadi — sizga aynan siz ko'rishni xohlagan kontentni ko'rsatish orqali sizni platformada uzoqroq ushlab turish. Masalan, TikTok yoki YouTube tavsiyalar tizimi.

2. Bashorat qilish (Predictive Analytics)

Zamonaviy algoritmlar nafaqat hozirgi qiziqishlaringizni biladi, balki keyingi safar nima sotib olishingizni ham bashorat qiladi. Bu «Ekotizim» modellarida juda muhim, chunki ular sizga kerakli narsani siz hali o'ylamasdan oldin taklif qilishi mumkin.

3. Dinamik narxnavo (Dynamic Pricing)

Algoritmlar talab va taklifni soniyalar ichida hisoblaydi. Masalan, yomg'ir yoqqanda yoki bayram kunlari taksi narxlari oshishi — bu algoritmning bozor muvozanatini saqlash uchun qilgan hisob-kitobidir.

Maqolamizning ushbu qismini qaysi yo'nalishda davom ettiramiz?

Algoritmlar va E'tibor iqtisodiyoti: Nima uchun platformalar bizni «ekran qarshisiga mixlab qo'yishga» harakat qilishi haqida.

Sun'iy intellektning roli: Mashinali o'rganish (Machine Learning) algoritmlari qanday qilib o'z-o'zini takomillashtirishi haqida.

Algoritmik shaffoflik: Platformalar biz haqimizda haddan tashqari ko'p bilishi xavfli emasmi? (Etika va maxfiylik).

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Elektron savdo, moliyaviy texnologiyalar va davlat xizmatlari sohasida raqamli platformalar keng joriy etilmoqda. Biroq infratuzilmaning notekis rivojlanganligi va raqamli savodxonlik darajasi ushbu jarayonni sekinlashtiruvchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli platformalar va yangi biznes modellari zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismiga aylangan. Ular iqtisodiy samaradorlikni oshirish, innovatsion rivojlanishni ta'minlash va bozor munosabatlarini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kelgusida raqamli platformalarni rivojlantirish va ularning huquqiy-me'yoriy bazasini mustahkamlash dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmon va qarorlar to'plami. – Toshkent, 2020.
2. Karimov I.A. Iqtisodiy islohotlar va zamonaviy rivojlanish yo'llari. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
3. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 2018.
4. Parker G., Van Alstyne M., Choudary S.P. Platform Revolution: How Networked Markets Are Transforming the Economy. – New York: W.W. Norton & Company, 2017.
5. OECD. Digital Economy Outlook. – Paris, 2021.
6. World Bank. Digital Development Report. – Washington DC, 2020.
7. Laudon K.C., Traver C.G. E-commerce: Business, Technology, Society. – Pearson Education, 2022.
8. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi rasmiy sayti materiallari.